

**YARIM ASIRLIK
MÜCADELE TAMAMLANDI...**

KÜLTÜR VARLIĞI KAÇAKÇILIĞININ ÖNLENMESİ ALANINDA ULUSLARARASI İŞBİRLİKLERİ

Amerika Birleşik Devletleri'nden Ülkemize İadesi Sağlanan Eserler

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Amerika Birleşik Devletleri, New York Manhattan Bölge Savcılığı ve Homeland Security Intelligence (HSI/İç Güvenlik İstihbarat Birimi) arasında kültür varlığı kaçakçılığının önlenmesi konusunda 2020 yılından bu yana giderek gelişen bir işbirliği ağı oluştu. Bakanlık, birçok farklı konuyla ilgili arşiv belgesini inceleyerek delil ve iz peşine düştü. Anadolu kökenli eserlerin kaçak kazılarla ortaya çıkarılıp yasadışı yollarla ülke dışına kaçırıldığını kanıtlayabilmek için neredeyse son yüz yıla ait on binlerce belge incelendi, döneme tanıklık etmiş şahitler bulundu, uzman ve akademisyenlere danışıldı, farklı görüş ve değerlendirmeler bir araya getirilerek kapsamlı dosyalar ABD'ye iletildi.

Bu özverili çalışmaların sonucu 2022 yılının hem başında hem de son aylarında meyvelerini verdi.

2022 yılının Şubat ayında Michael Steinhardt isimli ABD'li koleksiyondan el konan; aralarında idoller, tanrıça heykelcikleri, sunu kapları gibi oldukça özel parçaların bulunduğu bir grup eser ile farklı soruşturmalarda ele geçen diğer kültür varlıklarıyla birlikte toplam 28 eserin ülkemize iadesi sağlanmıştı.

Bu defa ise bir yılı aşkın bir süredir yine ABD'de bulunan Shelby White isimli koleksiyoncuda yer alan ve ülkelerinden yasadışı yollarla çıkarıldığı tespit edilen kültür varlıklarına ilişkin soruşturmada gerçekleştirilen işbirliği sayesinde Manhattan Savcılık Ofisi, İmparator Lucius Verus'un bronz heykeline ve kaçırılırken 4 parçaya bölünmüş olan bir sütunlu lahde el koydu.

Lucius Verus Heykeli, Roma Dönemi (MS 2. yy)

Lucius Verus heykeli ile üzerinde Troya Savaşı'nın anlatıldığı sütunlu lahit ile ilgili Manhattan Bölge Savcılığınca yürütülen soruşturmalar kapsamında, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kaçakçılıkla Mücadele Dairesi Başkanlığı tarafından delil toplama, bilimsel veri elde etme, binlerce arşiv kaydının incelenip derlenmesi gibi işlemler titizlikle gerçekleştirildi. Bu çalışmalar sırasında Prof. Dr. Ramazan Özgan ve Prof. Dr. Ertekin Doksanaltı'dan bilimsel rapor konusunda destek alındı; ayrıca Merhum Prof. Dr. Jale İNAN ile Gazeteci Yazar Özgen ACAR'ın yayınlarından faydalandı. Bununla birlikte; eserlerin yağmalandığı alanlarda yerleşik vatandaşlar, Antalya ve Burdur Müzesi yönetici ve uzmanları da araştırmalara önemli katkılar sağladı. Soruşturma süreci 2021 yılında başladı; soruşturma kapsamındaki eserlerin her biri için de aynı süreç özenle takip edildi.

Bu kapsamda ait olduğu topraklara dönen İmparator Lucius Verus Heykeli'nin, Burdur ili, Gölhisar ilçesi İbecik köyünde bulunan Boubon Antik Kentinde 1960'lı yıllarda gerçekleştirilen kaçak kazılarla ortaya çıkarıldığı ve yurtdışına kaçırıldığı anlaşıldı. Başta Prof. Dr. Jale İNAN olmak üzere bilim insanlarınca yapılan yayınlarda da, bu heykellerin Boubon Kentinden oldukları ifade edilmektedir.

Antik Dönem bronz döküm heykellerinin birçoğu eritilip başka alanlarda kullanılmış olduğundan günümüze ulaşan bronz heykel sayısı çok az. MS 161-169 yıllarında hüküm sürmüş olan Roma İmparatoru Lucius Verus'a atfedilen heykel ise günümüze ulaşabilmiş insan boyutunda nadir bronz heykellerden biri olarak oldukça önemli. İmparatorun bu heykelinde idealize edilerek çıplak betimlendiğini görüyoruz. Boubon Antik Kenti'nde bulunan ve imparatorlara adanmış kült binası olan Sebasteion yapısında yer

alan ve Lucius Verus yazan kaidedeki ayak izleri ile heykelin ayaklarının birebir çizimleri Prof. Dr. Jale İNAN tarafından karşılaştırıldığında uyumlu oldukları anlaşıldı.

Perge Antik Kenti kökenli sütunlu bir lahde ait parçalar da iadesi sağlanan eserlerden bir diğer grup. Yine yapılan çalışma ve incelemelerle bu parçaların da 1972 yılında kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılarak yurt dışına kaçırıldığı anlaşıldı. Gerekli ölçüm ve incelemeler bu soruşturma kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığınca da yenilendi, belgelendi ve Manhattan Savcılığıyla paylaşıldı. Ölçümlerin yanı sıra kaçak kazılar sırasında çekilmiş fotoğraflara ulaşılabilmesi ve alanda yaşayan vatandaşların doğrudan tanıklıklarından da yararlanıldı.

Lahit parçaları ile ilgili olarak, 1988 yılında Pennsylvania Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden Doç.Dr. Elizabeth Bartman, Antalya Müzesi'ne yazdığı bir mektupta; Staatliche Kunstsammlungen Kassel isimli bir müzede gezerken Anadolu tipinde bir lahde ait dilimlenmiş üç parçanın sergilendiğini belirtmiş; ayrıca konuyu Belçika Leuven Üniversitesi'nden Dr. Marc Waelkens (eski Sagalassos Kazı Başkanı) ile de tartıştığını ifade etmiştir.

Sütunlu Lahit Parçası, Roma Dönemi (MS 140-150)

Sütunlu Lahit Parçası, Roma Dönemi (MS 140-150)

Yapılan arşiv araştırmasında elde edilen belgelerde o dönem Kültür Bakanlığınca, Almanya'daki Kassel Müzesi yetkilileri ile yapılan yazışmalarda, 1978-82 tarihleri arasında müzelerine ödünç verilen Anadolu kökenli Roma tipi lahit parçalarının kaçak kazıyla elde edildiklerinin anlaşılmasından sonra parçaların sahibine iade edildiği belirtilmiş; bahse konu lahit parçalarının Almanya'dan sonra Amerika Birleşik Devletlerine götürüldüğü anlaşılmıştır.

Sonraki yıllarda Perge Kazı Başkanlığınca aynı alanda (Perge Nekropolü) yapılan kazılarda bulunan ve bugün Antalya Müzesi'nde sergilenmekte olan lahit kapağının, Manhattan Bölge Savcılığınca el konulan dört adet sütunlu lahit parçasının kapağı olabileceği düşünülmüştür. Bahse konu lahit kapağı ve lahit teknesine ait parçalar, Prof. Dr. Ramazan ÖZGAN ve Prof. Dr. Michael V. STROCKA tarafından Roma İmparatorluğu Dönemi'ne, MS 140-150 yıllarına tarihlendirilmiştir.

Bu eserlerle ilgili olarak yeniden hazırlanan bilimsel raporlara ek olarak, eserin ait olduğu yerde yaşayan vatandaşlara ulaşılmış, pek çok görüşme gerçekleştirilerek hazırlanan tutanaklar Manhattan Savcılığı'na iletilmiştir.

Bu eserlerimize ek olarak anılan savcılıkla yapılan farklı işbirlikleri sonucunda iadesine karar verilen ülkemiz kökenli 4 adet kültür varlığından bir diğeri de Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilen mermer Kusura Tipi İdol. MÖ 3. Bin'de Batı Anadolu'da yaygın olarak görülen şematize edilmiş kadın figürinleri olan Kusura Tipi İdoller, ilk olarak Afyonkarahisar ili, Sandıklı ilçesi, Kusura köyünde bulunduğu için "Kusura Tipi İdol" olarak tanımlanmaktadır. Bu idollerin ait olduğu dönemin inanışlarının bir yansıması niteliğinde çoğunlukla mezar hediyesi olarak kullanıldıkları değerlendirilmektedir.

Bir diğeri ise Gümüş Apollon Heykelciği'dir. Apollon, Yunan ve Roma mitolojisinde müziğin, sanatın, güneşin ve ateşin tanrısı olarak bilinir.

Attis Heykelciği, Helenistik Dönem (MÖ 3. yy)

Kusura Tipi İdol, Erken Tunç Dönemi (MÖ 3200-2500)

Apollon Heykelciği, Roma Dönemi (MS 1-2. yy)

Mitolojiye göre kehanette bulunan bilici tanrıdır. Yapılan incelemelerle Balıkesir'den yağmalandığı anlaşılan gümüş Apollon Heykelciği, saç stiliyle MS 1-2. yüzyıla tarihlendirilmekte.

Oturur şekilde tasvir edilmiş olan Attis Heykelciği'nin ise Anadolu kökenli olduğu stil/kritik incelemeler sonucu saptanmıştır. Frig ve Yunan mitolojisinde Attis, Ana Tanrıça Kibele'nin sevgilisi veya eşi bazen de oğlu olarak gösterilir. Bazı kaynaklarda ise rahip olarak bahsedilen Attis'in betimlendiği bu eser MÖ 3. yüzyıla tarihlenebilir.

Düver pişmiş toprak levhaların ise Pisidia Bölgesi, Düver Köyü, Yarışlı Gölü Yarım Adası'nda 1960'lı yıllarda yapılan yoğun kaçak kazı faaliyetleri ile başta ABD ve bunun yanında birçok Avrupa ülkesine dağıldıkları anlaşıldı. Yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda bu malzemelerin farklı amaçlara hizmet eden ve farklı formdaki mimari pişmiş toprak parçalarının tek bir levha bünyesinde birleştirilmesiyle elde edildiği, aslında bir çörtlenli kiremit olduğu ve asıl fonksiyonunun yağmur suyunun çatıdan uzaklaştırılması için kullanıldığı anlaşıyor.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Amerikan İç Güvenlik ve İstihbarat Birimi ile Manhattan Bölge Savcılığı arasında son yıllarda artan işbirliği hem kaçakçılığının önlenmesi hem de iki ülkenin bu yasadışı eylemlere verdiği kuvvetli cevabı göstermesi açısından çok önemli.

Söz konusu eserlerin hepsi New York Kültür ve Tanıtma Müşavirliği tarafından teslim alınarak, havayoluyla Antalya'ya ulaştırıldı. Eserler Antalya Arkeoloji Müzesi'nde ziyaretçilerini bekliyorlar.

Düver Pişmiş Toprak Levhası, Frig Dönemi

**Türkiye Cumhuriyeti
Hükümeti İle İsviçre Federal
Konseyi Arasında Arkeolojik
Kültür Varlıklarının Yasadışı
İthali ve Transit Geçişinin
Önlenmesi İle İadesine
İlişkin Anlaşma**

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthali ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma, 15 Kasım 2022 tarihinde Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve İsviçre Federal Konseyi Başkan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı Alain Berset tarafından imzalandı.

İsviçre Federal Konseyi ile kültür varlığı kaçakçılığıyla mücadele alanında bir ikili anlaşma imzalanmasına yönelik çalışmalar 2007 yılında başladı. Anlaşmanın kapsamını, kavramları, işbirliği yöntem ve biçimlerini, kurumların katılımlarını belirlemek amacıyla iki tarafın uzman kuruluşları arasında müzakereler sürdürüldü. Taraflar 2022 yılı itibariyle içerik ve yöntemde mutabık kalarak anlaşmayı imzaya hazır hale getirdiler.

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültür mirasının korunması faaliyetlerini bütüncül olarak ele almakta ve kültür varlığı kaçakçılığıyla mücadelesini de diğer yetkili kurumlar, uluslararası kuruluşlar ve dost ülkelerle dayanışma içerisinde sürdürmekte. Bu küresel mücadelede temel uluslararası metin olarak kabul edilen “1970 UNESCO Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme”nin ruhunun, kavramlarının ve araçlarının bir standartlar bütünü olarak tüm taraflarca kabul edilmesi ve uygulanmasına, ülkeler arasında imzalanan ikili anlaşmalar önemli katkılar sağlamakta.

Bu anlaşmanın yürürlüğe girmesi yasadışı yollarla Türkiye’den çıkarılan arkeolojik eserlerin İsviçre’ye girmesini de yasadışı hale getiriyor, İsviçre makamlarına da bu eserlere el koyma yetkisi veriyor.

Bu sayede, Anlaşma, İsviçre makamlarınca tespit edilen kültür varlıklarının ülkemize iadesini mümkün kılıyor.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsviçre Federal Konseyi Arasında Arkeolojik Kültür Varlıklarının Yasadışı İthali ve Transit Geçişinin Önlenmesi ile İadesine İlişkin Anlaşma’nın kültür varlığı kaçakçılığıyla mücadelede iki ülke arasındaki eşgüdüm ve işbirliğini güçlendirmesi ve küresel anlamda da olumlu bir örnek teşkil etmesini bekliyoruz.

